

Perstekst: Ruimte voor kwetsbare gezinnen in de kinderopvang

28 maart 2017

1 Cijfers over het gebruik van kinderopvang

1.1 Opvang baby's en peuters

Volgens een onderzoek uit 2013 (Vande Gaer, Gijssels en Hedebouw) maken kinderen die leven in een gezin in kansarmoede, veel minder regelmatig gebruik van opvang voor baby's en peuters. Zo bleek dat 22,8% van de kansarme gezinnen gebruik maakt van kinderopvang tegenover 68,3% van de niet-kansarme gezinnen.

Volgens datzelfde onderzoek kwam er ook nauwelijks verandering in het regelmatig gebruik door kansarme gezinnen, terwijl het gebruik bij de niet-kansarme groep wel gestegen is (in vergelijking met 2004).

Zelfs bij een vergelijking tussen kansarme en kansrijke gezinnen met werkende moeders blijkt dat werkende kansarme moeders veel minder regelmatig gebruik maken van opvang dan werkende kansrijke moeders. Als ze het wel doen, is het wel vaker formele opvang. Dat heeft ongetwijfeld te maken met het gebrek aan draagkracht binnen hun sociaal netwerk. Ze kunnen niet zo makkelijk terugvallen op grootouders, vrienden en familie om de kinderen op te vangen.

1.2 Buitenschoolse opvang

Volgens onderzoek van Lenaerts uit 2013 maakt 66% van de kinderen tussen 2,5 en twaalf jaar regelmatig gebruik van buitenschoolse kinderopvang. Dat is opvang voor kinderen vóór of na schooltijd en op woensdagnamiddag. 62% van de kinderen gaat minstens één moment in de week naar opvang. De grootouders, de school en de IBO's (Initiatief Buitenschoolse Kinderopvang) zijn de meest voorkomende opvangvormen.

Bij de groep kinderen die in een kansarm gezin opgroeien, gaat slechts 33% van de 2,5- tot twaalfjarigen regelmatig naar een opvang tijdens de schoolweek (tegenover 68% van de niet kansarme kinderen). De school is veruit de meest gebruikte opvangvorm bij kansarme kinderen (60%). Op de tweede plaats komen de grootouders (26%). De derde grote opvangvorm, het IBO, wordt door kansarme kinderen zeer weinig gebruikt (5%).

Hoewel vrijetijdsactiviteiten – activiteiten die buiten de schooluren buitenshuis plaatsvinden, zoals sport, dans, muziek – strikt genomen niet tot de sector van de kinderopvang behoren, gaan veel kinderen er wel naartoe en beschouwen ouders deze activiteiten vaak als een

alternatief voor opvang. Ook daar zie je kansarme kinderen minder vaak: 45% tegenover 63% van de niet-kansarme kinderen.

En tijdens schoolvakanties gaan veel kinderen bij de grootouders logeren, naar het speelplein, op kamp of naar het IBO. Kansarme kinderen blijven veel vaker gewoon thuis (63% tegenover 31%).

2 Redenen voor ondergebruik

Mensen in armoede maken om diverse redenen geen gebruik van kinderopvang. De drempels voor de toegang tot een voorziening kunnen liggen bij de voorzieningen zelf, bij de gezinnen en bij de relatie tussen het gezin en de voorzieningen. Er is sprake van een vicieuze cirkel die onbegrip, vooroordelen en misverstanden met zich meebrengt.

Kwetsbare ouders weten vaak niet dat hun kinderen naar de opvang kunnen, ze weten niet wat de voordelen kunnen zijn en denken soms dat kinderopvang niets voor hen is. Zelf hebben ze misschien als kind negatieve ervaringen gehad met openbare voorzieningen. Er is dan geen vertrouwen in de kinderopvang waardoor ze de stap niet zetten. Daar komt nog bij dat de voorzieningen vaak zo georganiseerd zijn dat de drempels te hoog en te talrijk zijn voor kwetsbare gezinnen. Ouders weten niet waar ze moeten beginnen met zoeken naar opvang, er zijn lange wachtlijsten om in te schrijven, ouders moeten via de computer zelf de prijs voor opvang berekenen, alles gebeurt in het Nederlands, ...

Dat betekent dat de kinderopvang eerst en vooral iets moet doen om die eerste toegang voor iedereen te realiseren.

“Ik heb geen kinderen in de kinderopvang. Ik zou mijn kinderen nooit naar een kinderopvang sturen. 't Kost allemaal geld. Als ge met 2 moet gaan werken, je moet al veel geld betalen voor kinderopvang... Ik weet dat eigenlijk niet, ik denk dat het veel geld kost.”

Getuigenis uit Toekomst voor onze jongeren van Beweging voor mensen met laag inkomen en kinderen – Oostende

3 Waarom is kinderopvang zo belangrijk?

De VVSG beschouwt kinderopvang als een krachtig instrument in de strijd tegen kinderarmoede, zowel om die te voorkomen als om gezinnen te helpen uit de armoede te geraken.

Een menswaardig inkomen is een voorwaarde om uit armoede te geraken. Kinderopvang biedt alle gezinnen de kans om werk te zoeken, aan het werk te gaan of te blijven. Dit kan rechtstreeks door degelijke kinderopvang aan te bieden op momenten dat ouders werken, maar ook onrechtstreeks door ouders de ruimte te geven om een opleiding of inburgeringscursus te volgen, om maatschappelijk actief te worden.

Maar kinderopvang zet ook in op andere zaken, zoals prettige vrije tijd creëren voor kinderen, hun ontwikkeling stimuleren en voorbereiden op de school, opvoedingsondersteuning en ontmoeting tussen ouders aanbieden en verbondenheid met de buurt stimuleren.

In de strijd voor gelijke rechten voor alle kinderen is het belangrijk dat alle gezinnen die een opvangnood hebben, kunnen deelnemen aan kwalitatieve kinderopvang om te genieten van de voordelen die deze biedt.

Er is actie nodig:

- Gezien de cijfers over het gebruik van kinderopvang (zie hierboven)
- Gezien de cijfers over de stijging van kinderarmoede (de kansarmoede-index van Kind en Gezin toont aan dat in 2015 12% van de kinderen geboren wordt in een kansarm gezin. In 2010 was dit nog 8,5%).

3.1 Lokaal niveau

Lokale besturen nemen initiatieven om de toegankelijkheid te verhogen of om een kinderopvang te realiseren die alle ouders bereikt en verbindt.

Een eerste stap in die toegankelijke kinderopvang is het toeleiden van (kwetsbare) gezinnen naar de kinderopvang. En het realiseren van bijkomende betaalbare kinderopvang.

Een greep uit de talrijke voorbeelden van lokale besturen:

Stad Mechelen organiseert occasionele opvang i.s.m. Inburgering

Het stadsbestuur Mechelen vindt de verwerving van de Nederlandse taal en de integratie van anderstalige bewoners zeer belangrijk. Stad Mechelen organiseert daarom opvang waar ouders op korte tijd terecht kunnen om op een laagdrempelige manier lessen Nederlands en inburgeringstrajecten te volgen. Tijdens de les wordt hun kind opgevangen. Zo is er o.a. Kabouterland, waar door de stad Mechelen in samenwerking met het Centrum Volwassen Onderwijs, een klaslokaal werd ingericht waar op een knusse en veilige wijze de 0-3 jarige kinderen opgevangen worden terwijl mama en/of papa les volgen. Ook door samenwerking met het zelfstandig kinderdagverblijf Het Stationneke en de financiële ondersteuning vanuit de Koning Boudewijnstichting, kan stad Mechelen het aantal plaatsen voor ouders met jonge kinderen die taal- en inburgeringslessen volgen, uitbreiden.

Stad Tienen organiseert toegankelijke opvang met samenwerkende onthaalouders

In 2006 werd binnen het Lokaal Overleg Kinderopvang aangekaart dat veel ouders die een opleiding willen volgen, Nederlandse lessen willen volgen, werk aangeboden krijgen of een inburgeringscursus willen volgen... geen opvang vonden. De plaatsen in de reguliere opvang zijn meestal al lang op voorhand gereserveerd en er is dus geen plaats. De ouders van kwetsbare gezinnen hebben geen auto en moeten dus ook een plek vinden waar zij te voet of

met openbaar vervoer hun kind kunnen brengen. De oplossing werd gevonden in een samenwerkingsverband tussen 2 onthaalouders. Later kwam er nog een derde en vierde onthaalouder bij.

In een voormalige crisiswoning van de stad – in het stadscentrum - werd een opvang opgestart die begeleid wordt door onthaalouders. Kinderen die voldoen aan 2 van de criteria die Kind en Gezin hanteert voor een 'kwetsbaar gezin' kunnen in de opvang blijven zolang de ouders de opvang nodig hebben (bv. voor het voltooien van hun cursus) of tot de kinderen naar school gaan.

De gezinnen worden doorverwezen door allerlei organisaties of voorzieningen: de plaatselijke kinderdagverblijven, het OCMW, de verpleegkundigen van Kind en Gezin, Open school, CVO de Nobel, Inburgering, VDAB of werkwinkel, Perinti (perinataal Netwerk tienem), CKG de Schommel, Begeleid Wonen... Sommige contactpersonen uit die organisaties begeleiden hun cliënt en zijn ook aanwezig op het intake-gesprek van de kinderopvang.

Stad Genk verlaagt drempels met Kinderopvangcheques

In Genk worden bijna 1 op 4 kinderen geboren in een kansarm gezin. Kansarme gezinnen maken bijna geen gebruik van kinderopvang, terwijl onderzoek aantoonde dat kinderopvang van goede kwaliteit een positief effect heeft op de ontwikkeling van kinderen. Dit effect is nog groter op kinderen die leven in kansarmoede. Stad Genk, OCMW Genk, Huis van het kind en de Genkse opvanginitiatieven willen de drempels tot kinderopvang verlagen voor gezinnen in een maatschappelijk kwetsbare situatie. Met de gratis kinderopvangcheques en ondersteuning van toeleiders en initiatieven kunnen deze gezinnen kennismaken met kinderopvang. Per kind in een maatschappelijk kwetsbare situatie kunnen er 10 opvangcheques worden uitgereikt door medewerkers van het CKG en van Kind en Gezin, het kinderrechtenloket van het OCMW, de VDAB-ervaringsdeskundige armoede enz. Zo wordt de financiële drempel naar opvang verlaagd maar ook de administratieve drempel. Ouders worden geholpen in de complexe procedures van inschrijvingen.

Stad Gent is actief aanwezig in de buurt

Kinderdagverblijf De Petteflat mobiliseert kinderen, ouders, begeleiders, buurtbewoners en buurtorganisaties om te picknicken. Zo stimuleert het kinderdagverblijf de toeleiding van alle kinderen naar kinderopvang en de positieve beeldvorming over kinderopvang. Daarnaast promoot het de pedagogische meerwaarde van kinderopvang in een multiculturele buurt. Het kinderdagverblijf heeft inclusief werken en toegankelijkheid steeds als een prioriteit voorop gesteld. Een reizende picknicktafel moet als sociaal verbinder werken. Picknicken is laagdrempelig en nodigt uit tot ontmoeting, uitwisseling en verbreden van het netwerk zowel tussen (toekomstige) ouders als (buurt)organisaties en toeleiders.

Stad Antwerpen realiseert extra inkomensgerelateerde kinderopvang

Het stadsbestuur van Antwerpen investeert in een kinderopvangtoelage aan kinderopvangvoorzieningen. Op deze manier kunnen initiatieven, zonder subsidie van Kind en Gezin om

inkomensgerelateerd te werken, dit wel doen en zo betaalbare kinderopvang realiseren. Ieder kinderdagverblijf dat zich aansluit bij het systeem engageert zich bovendien om werk te maken van de kwaliteit van de opvang. Op die manier wil de stad Antwerpen tegemoet komen aan de grote nood aan betaalbare en kwaliteitsvolle opvang in een stad met een hoog percentage kansarmoede. De toelage blijkt eveneens een grote stimulans te zijn bij jonge ondernemers om een nieuwe kinderopvang te starten.

OCMW Kortrijk heeft een Brugfiguur Kinderopvang

OCMW-bestuur Kortrijk heeft een brugfiguur kinderopvang. Deze brugfiguur zorgt voor toeleiding van kwetsbare gezinnen naar de kinderopvang en pikt ook heel wat signalen over problematische thuissituaties op. De brugfiguur neemt daar over waar de taak van de kinderbegeleider stopt en legt de brug tussen ouders met jonge kinderen en diverse diensten zoals sociaal huis, huisvesting, scholen, OCMW, tolkendienst, gezinsondersteuning.

Stad Leuven organiseert een laagdrempelig Lokaal Loket

Vandaag is het loket de toegangspoort voor ouders tot de opvang van baby's en peuters. Ouders kunnen het volledige aanbod kinderopvang bekijken op de drietalige website. Via een persoonlijk login kunnen ouders hun vraag naar opvang online stellen en opvolgen. De website bevat een overzicht van het aanbod op het grondgebied van de stad Leuven, een aanbod van vrije "lastminute" plaatsen en nieuwsberichten over gezin en opvoeding. Stad Leuven heeft ook fysieke loketten in het Stadskantoor en op 2 andere plaatsen. Het loket is dus persoonlijk, telefonisch en via e-mail bereikbaar. Daarnaast is het lokaal loket een netwerk van toeleiders, gaande van CAW, Kind en Gezin, Samenlevingsopbouw, OCMW tot andere kinder-opvangvoorzieningen.

Voor sommige ouders is de drempel naar 'gewone' kinderopvang te groot. Lokaal ontstaan dan innovatieve praktijken om hen toch een eerste stap te doen zetten, door bijvoorbeeld peuterspeelpunten op te richten. Dat maakt ouders sterker en het neemt hen mee in een langdurig traject naar maatschappelijke participatie en reguliere kinderopvang.

OCMW Malle werkt aan ontmoeting

De Speelbabbel is ontstaan vanuit de nood aan ontmoeting tussen ouders met jonge kinderen. Tijdens de wekelijkse ontmoetingsmomenten bieden ze ouders de ruimte om met andere ouders te praten over hun kinderen en om met hun kinderen te spelen. Het mooie is dat kansrijke en kansarme ouders elkaar ontmoeten, elkaar vinden, van elkaar leren en elkaar doen groeien in hun ouderrol. Voor de partners binnen het Huis van het Kind, bijvoorbeeld de verpleegkundige van Kind en Gezin of een collega van de opvoedingswinkel, is het bijzonder waardevol om met ouders te spreken in een eerder informele context.

OCMW Zutendaal bevraagt ouders en creëert een ontmoetingsplaats

De ontmoetingsplaats kwam er naar aanleiding van een bevraging vanuit het LOK. Ouders gaven aan dat zij contact met andere ouders misten. Er werd gekozen om geen aparte ruimte in te richten maar de ontmoetingsplaats te integreren in de buitenschoolse opvang Pierewiet, waar apart speelgoed wordt voorzien. Daar kunnen ouders met hun jonge kinderen één keer per maand terecht van 10u tot 12u. De nadruk ligt op ontmoeten en samen spelen tussen ouders en kinderen. Na het eerste jaar werd de werking geëvalueerd. Sindsdien wordt er ook een vrijblijvende activiteit aan zoals muziek maken, samen bewegen, ... Deze ontmoetingen zijn volledig vrijblijvend en worden ondersteund door vrijwilligers. Daarnaast is er een extra aanbod ontstaan enkel voor ouders: ongeveer twee keer per trimester wordt er een avond activiteit/vorming georganiseerd. Thema's zoals gezonde voeding, reanimatie, kleine ongevallen, ... komen aan bod. Dit aanbod kan dan ook opengesteld worden voor ouders van wat oudere kinderen.

Een andere, vaak complexere stap is het garanderen van een warme en vertrouwelijke opvang wanneer gezinnen eenmaal de stap naar de opvang hebben gezet, zodat ze ook blijven komen en zich goed voelen.

Stad Leuven sensibiliseert medewerkers in de kinderopvang met theatervoorstelling

Met een theatervoorstelling wil de Stad Leuven kinderbegeleiders en verantwoordelijken in de kinderopvang sensibiliseren rond diversiteit. Dit door medewerkers in de kinderopvang ook te waarderen voor het werk dat zij dagelijks doen.

Gemeente Maasmechelen gaat in het IBO actief aan de slag met diversiteit

In het IBO van Maasmechelen mogen kinderen hun eigen taal spreken onder broers of zussen. Ze mogen de taal niet gebruiken om kinderen te pesten of uit te sluiten. Ook afscheid nemen tussen ouders en kinderen gebeurt in de thuistaal van de kinderen. Er wordt actief gewerkt met de thuistaal van het kind. Bij het spelen wordt bijvoorbeeld aan de kinderen gevraagd hoe ze dingen noemen in hun eigen taal, zoals wat het woord is voor een beer in het Turks. Het team van de opvang is heel divers samengesteld: Belgisch, Turks, Marokkaans, Italiaans, Grieks, ... Ouders kunnen zo in hun eigen taal (voor zover de kinderbegeleiders deze spreken) hun vragen stellen. Vaak kennen de ouders de kinderbegeleiders ook omdat ze in dezelfde wijk wonen, of omdat hun kinderen naar dezelfde school gaan. De kinderbegeleiders die dat willen dragen een hoofddoek. Ze staan ouders te woord in hun eigen taal. Er is een ongedwongen omgang met die diversiteit en dat schept vertrouwen.

OCMW Geraardsbergen werkt samen met een ervaringsdeskundige in armoede

Vele ouders vinden het nog steeds moeilijk hun kind naar de kinderopvang te brengen. Om dat beter te begrijpen en om beter tegemoet te komen aan de behoeften van alle ouders schakelde het OCMW-bestuur van Geraardsbergen in kinderopvang Zonnestraal een ervaringsdeskundige in. Zij volgt een aantal dagdelen de werking van de opvang en bekijkt

samen met de leidinggevende en de kinderverzorgsters wat de kinderopvang kan veranderen om alle ouders te bereiken.

4 Vlaams niveau

De VVSG waardeert de initiatieven die de Vlaamse overheid neemt om in Vlaanderen voldoende betaalbare kinderopvang van baby's en peuters in alle gemeenten te realiseren. Zonder voldoende kinderopvang is het zeker voor eenoudergezinnen en andere kwetsbare gezinnen geen evidentie om werk te zoeken op de arbeidsmarkt.

Minister Vandeuren heeft aangekondigd om in 2017 te investeren in kinderopvang. Hierin zit 1 miljoen euro vervat om 95 nieuwe opvangplaatsen te voorzien in voorzieningen die een expliciete opdracht hebben in de opvang van kwetsbare kinderen. De VVSG waardeert deze inzet van middelen, maar blijft bezorgd.

Voor de huidige voorzieningen die inkomensgerelateerd werken is de realisatie van de sociale functie steeds moeilijker. De in 2016 doorgevoerde verhoging van de minimum ouderbijdrage in de inkomensgerelateerde kinderopvang wordt door VVSG aangeklaagd.

In een inkomensgerelateerde kinderopvang kan bovendien voor een ongerechtvaardigde afwezigheid nu het maximumtarief aangerekend krijgen. Dit zou beperkt moeten zijn tot wat de ouder betaalt als zijn kind aanwezig is.

Ook de hervorming van de subsidie waarbij een groter deel van de subsidie afhankelijk werd gemaakt van de aanwezigheden van kinderen, het systeem "bestellen is betalen", het verdwijnen van de occasionele opvang in afwachting van nieuwe regelgeving, de online aanvraag van de kindcode door ouders zelf, heeft het moeilijker gemaakt om kwetsbare ouders te bereiken.

De VVSG vraagt ook dat er werk gemaakt wordt van het groeipad subsidie voor inkomensgerelateerde kinderopvang. Je kan, als kinderopvangvoorziening, enkel inzetten op de sociale functie wanneer er een voldoende subsidie is. De subsidie (in het jargon trap T2B) beperkt organisatoren in de realisatie van de sociale functie.

De VVSG bepleit o.a. een **financiering van het lokaal loket kinderopvang**. Om het lokaal loket kinderopvang als een lokaal informatiepunt en als toegangspoort naar de kinderopvang uit te bouwen vragen de lokale besturen middelen. De VVSG heeft al eerder bepleit dat de middelen die ooit waren gereserveerd en deels worden aangewend voor de realisatie van de coördinatiefunctie (binnen de gemandateerde voorzieningen kinderopvang) aangewend worden voor de realisatie van het Lokaal loket Kinderopvang. Uiteraard betreft dit slechts een beperkt budget dat wellicht moet aangevuld worden om het lokaal loket uit te bouwen als dé toegangspoort naar kinderopvang, ook voor kwetsbare gezinnen.

Voor de VVSG moet het aanbod kinderopvang voldoende lokaal gespreid zijn zodat deze toegankelijk blijft ook voor de meer kwetsbare gezinnen.

We verwachten van de Vlaams overheid ook een **erkenning voor en honorering van de talloze initiatieven die de lokale besturen zelf al met eigen middelen nemen** en genomen hebben om een antwoord te bieden op de stijgende behoefte en de tekorten aan opvangplaatsen.

Een evaluatie van het decreet en het effect op de toegankelijkheid voor kwetsbare gezinnen is nodig.

5 Initiatieven VVSG

De VVSG wil de lokale besturen en kinderopvangvoorzieningen georganiseerd door lokale besturen ondersteunen in het realiseren van een toegankelijke kinderopvang.

Concreet doet de VVSG dit door:

- ***Cahier Kinderopvang over de sociale functie van kinderopvang***
Van het bestuursniveau tot de praktijk, in het Cahier Kinderopvang vinden kinderopvangvoorzieningen en lokale besturen de inspiratie om lokaal aan de slag te gaan.
De reeks Cahier Kinderopvang biedt verantwoordelijken en medewerkers in de kinderopvang inspiratie, informatie en werkinstrumenten om de opvang nog professioneler, veiliger en kwaliteitsvoller te organiseren.
De reeks Cahier Kinderopvang is een uitgave van VVSG Steunpunt Kinderopvang in samenwerking met Politeia.
- Toegankelijke kinderopvang en de sociale functie van kinderopvang is een belangrijk thema op de ***Inspiratiedag Kinderopvang, 27 april 2017 te Gent***
De Inspiratiedag Kinderopvang is een (jaarlijks) initiatief van de VVSG waar meer dan 500 verantwoordelijken kinderopvang verzamelen. Er zijn o.a. volgende sessies:
 - o [Lokale besturen maken werk van de sociale functie kinderopvang](#)
 - o [Kinderopvang en de buurt, samen bouwen aan een rijke omgeving voor alle kinderen](#)
 - o [Inburgering op maat: over kinderopvang voor kinderen van vluchtelingen](#)
 - o [Omgaan met diversiteit](#), theatervoorstelling door Inspinazie
- ***Lerend netwerk voor verantwoordelijken kinderopvang en coaching van het team*** (Leren op de werkvloer) over toegankelijke kinderopvang.
Kinderopvangvoorzieningen van lokale besturen worden door VCOK één en een half jaar lang begeleid in het realiseren van een toegankelijke kinderopvang.

- ***Kinderopvangcaravan voor kinderbegeleiders:*** kleinschalige studiedagen waarmee jaarlijks bijna 2.000 kinderbegeleiders bereikt worden en waar stevast een sessie op het programma staat over omgaan met diversiteit. In 2016 bijvoorbeeld ging het om de sessie Omgaan met kwetsbare gezinnen van CEDES en een sessie anderstaligheid door Hivset.
- Verschillende ***werkinstrumenten*** te ontwikkelen en beschikbaar te stellen aan kinderopvangvoorzieningen. Het gaat over werkinstrumenten die inzetten op communicatie met ouders zoals pictogrammen(woorden)boekjes, volgboekjes met pictogrammen. In samenwerking met Wablieft worden juridische teksten zoals Huishoudelijk reglement en schriftelijke overeenkomst, maar ook tevredenheidsmeting vertaald in voor ouders leesbare taal.